ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 7 (2001)

Διανοούμενοι

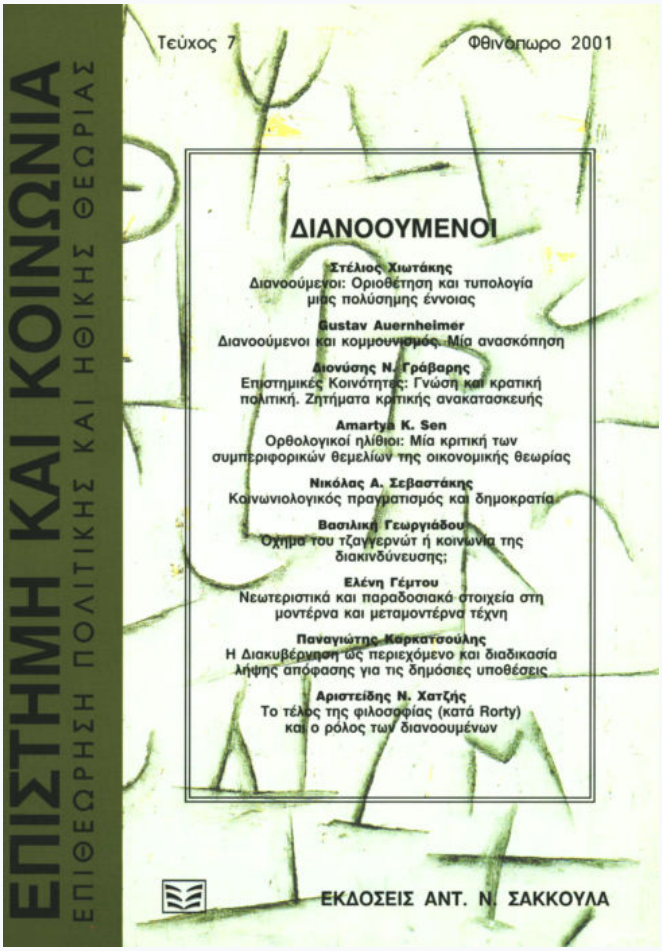

Νίκος Μουζέλης, Για Έναν Εναλλακτικό Τρίτο Δρόμο. Αναοτοχαοτικός Εκσυγχρονισμός και τα Αδιέξοδα της Πολιτικής Σκέψης του Anthony Giddens

Η. Κ.

doi: 10.12681/sas.641

Copyright © 2015, Η. Κ.

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κ. Η. (2015). Νίκος Μουζέλης, Για Έναν Εναλλακτικό Τρίτο Δρόμο. Αναοτοχαοτικός Εκσυγχρονισμός και τα Αδιέξοδα της Πολιτικής Σκέψης του Anthony Giddens. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, *7*, 262–265. https://doi.org/10.12681/sas.641

νευση εννόμων αγαθών. Κατά συνέπεια, στόχος γίνεται η πρόληψη τέτοιου είδους συμπεριφορών που θέτουν σε κίνδυνο έννομα αγαθά. Γι' αυτό είναι σκόπιμο να παρατηρούμε τις εξελίξεις όχι με σημείο αναφοράς τη γραμμική αναπαραγωγή της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά την εξέλιξη της έννοιας εσωτερική ασφάλεια και τις μεθόδους προάσπισής της. Οι νέες μορφές κοινωνικού ελέγχου δεν έχουν εμφανή καταστολτικό περιεχόμενο, είναι πιο εκλεπτυσμένες, πολύπλοκες και διαφοροποιημένες ανάλογα με τις καταστάσεις. Ο νέος κοινωνικός έλεγχος δεν νομιμοποιείται μέσω κανόνων ηθικής, αλλά με βάση μια τεχνοκρατική έννοια της ασφάλειας.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνέχιση της προσπάθειας της Έφης Λαμπροπούλου να παρουσιάσει τις διάφορες πτυχές του κοινωνικού ελέγχου. Οι αναλύσεις της είναι εμπεριστατωμένες και επιστημονικά τεκμηριωμένες. Χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της Εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης αναλύει την κατασκευή του 'οργανωμένου' εγκλήματος, χωρίς ωστόσο να παραβλέπει ότι αποτελεί και μια πραγματικότητα με πολύ σοβαρές συνέπειες. Το μεγάλο, όμως, πλεονέκτημα της συγγραφέως είναι ότι εκφράζει το βαθιά επιστημονικό διαλογισμό της με τρόπο σαφή και εύληπτο, σεβόμενη τον αναγνώστη.

Κλείνοντας, θέλω να τονίσω ότι το γενικευμένο αίσθημα ανασφάλειας που επικρατεί στις δυτικές κυρίως κοινωνίες διευκολύνει την αποδοχή λύσεων, οι οποίες αποτελούν σοβαρή προσβολή των ατομικών δικαιωμάτων. Το βιβλίο της Έφης Λαμπροπούλου είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για να κατανοήσουμε τους 'κανόνες του παιχνιδιού' ώστε να μπορέσουμε να προβλέψουμε, αλλά και να αντιδράσουμε στη χωρίς όρια επέκταση του μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου.

Α. Δ. Μ.

Νίκος Μουζέλης, *Για Έναν Εναλλακτικό Τρίτο Δρόμο. Αναστοχαστικός Εκσυγχρονισμός και τα Αδιέξοδα της Πολιτικής Σκέψης του Anthony Giddens*. Αθήνα: Εκδ. Θεμέλιο 2001, 117 σελ.

Στο νέο του βιβλίο ο Ν. Μουζέλης κάνει μια ενδιαφέρουσα προσπάθεια, μέσα από μια εποικοδομητική κριτική του έργου του A. Giddens, να συμβάλλει με δικές του ιδέες στη διαμόρφωση μιας νέας θεωρίας για την Κεντροαριστερά.

Το βιβλίο του Ν. Μουζέλη αποτελείται από δύο δοκίμια στα οποία συνοψίζονται οι βασικές θέσεις του Α. Giddens για τον Τρίτο Δρόμο. Τα δοκίμια αυτά συνοδεύουν κριτική και συμπεράσματα. Σ' ένα επίμετρο ο συγγραφέας συμπυκνώνει σε δώδεκα θέσεις τη δική του πρόταση για την ευρωπαϊκή Κεντροαριστερά.

Στο πρώτο δοκίμιο με τίτλο: *Ο Τρίτος Δρόμος και η Πολιτική Οικονομία του Αναστοχαστικού Εκσυγχρονισμού*, ο συγγραφέας θέτει στο επίκεντρο της ανάλυσής του τη βασικότερη, ίσως, έννοια του Τρίτου Δρόμου: τον αναστοχαστικό εκσυγχρονισμό. Στις συνθήκες της ύστερης νεωτερικότητας και αφού οι άνθρωποι χάνουν τις παραδοσιακές τους δεσμεύσεις και «αποενσωματώνονται», ευρίσκονται αντιμέτωποι και καλούνται να χειριστούν 'κενά πεδία', στα οποία εμφιλοχωρούν κίνδυνοι που ο άνθρωπος σε προηγούμενες καταστάσεις δεν γνώριζε, τουλάχιστον στην ένταση και την έκταση που καλείται τώρα να αντιμετωπίσει. Σ' αυτές τις νέες καταστάσεις ο άνθρωπος υποχρεώνεται να είναι ιδιαίτερα αναστοχαστικός, να κατασκευάζει δηλαδή τη δική του 'βιογραφία'. Διαμορφώνοντας ο χειραφετημένος άνθρωπος αναστοχαστικά τη βιογραφία του, δεν διευρύνει απλά τις 'ευκαιρίες ζωής' (Max Weber), αλλά προπάντων τις 'πολιτικές ζωής' (life politics). Αυτή η επιλογή που κάνει ο άνθρωπος της ύστερης νεωτερικότητας παραπέμπει περισσότερο στον τρόπο που θα 'οργανώσει τη ζωή του', θα 'κατασκευάσει την ταυτότητά του' και θα αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό και την εργασία: εάν δηλαδή θα την αποδεχθεί ως τη βασική οργανωτική αρχή της ζωής του. Νομίζω ότι σ' αυτά τα σημεία: αναστοχαστικός εκσυγχρονισμός και πολιτικές ζωής, ο Ν. Μουζέλης θεωρεί ότι ο Α. Giddens στηρίζει την προσπάθειά του ανανέωσης της Σοσιαλδημοκρατίας και σ' αυτά επικεντρώνει την κριτική του.

Η επιδίωξη του Α. Giddens να διατυπώσει μια θεωρία *Πέραν της Αριστεράς και της Δεξιάς* είναι μεν σοβαρή και θέτει ορισμένες βάσεις, παρουσιάζει όμως μειονεκτήματα τα οποία ο Ν. Μουζέλης εντοπίζει στον τρόπο που ο βρετανός κοινωνιολόγος αντιλαμβάνεται τον αναστοχαστικό εκσυγχρονισμό και τις πολιτικές ζωής. Εκκινώντας από την έννοια της νεωτερικότητας του Α. Giddens, ο Ν. Μουζέλης επιχειρεί την κατασκευή μιας σύγχρονης έννοιας της νεωτερικότητας, η οποία εστιάζει περισσότερο σε 'μοναδικά' χαρακτηριστικά, όπως κοινωνική διαφοροποίηση και κοινωνική ενσωμάτωση. Η κοινωνική διαφοροποίηση συνδέεται με την εμφάνιση του κράτους-έθνους, στο οποίο οι άνθρωποι ενσωματώνονται κατά ένα 'αυτόνομο' και κατά ένα 'ετερόνομο' τρόπο. Και όσον αφορά τον πρώτο, πρόκειται για μια 'διάχυση προς τα κάτω' πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων· όσον αφορά

τον δεύτερο, πρόκειται για μια ταυτόχρονη 'εισδοχή' αλλά και 'αποκλεισμό' των λαϊκών τάξεων. Η πρώτη μορφή ενσωμάτωσης συνδέεται μακροπρόθεσμα με την Αριστερά, η δεύτερη με τη Δεξιά. Περνώντας στο δεύτερο 'μοναδικό' στοιχείο της νεωτερικότητας, ο συγγραφέας εστιάζει την προσοχή του στην κοινωνία ως σύστημα θεσμών και διακρίνει μεταξύ κοινωνικής και συστημικής ενσωμάτωσης (Lockwood). Και οι δύο αυτοί τύποι ενσωμάτωσης ολοκληρώνονται στον καπιταλισμό. Ειδωμένες τώρα από την οπτική γωνία της κοινωνικής ενσωμάτωσης, οι πολιτικές ζωής δεν μπορεί να είναι άλλες από τις πολιτικές για την κοινωνική χειραφέτηση, δηλαδή τη διοχέτευση πολιτιστικών δικαιωμάτων 'προς τα κάτω'. Έτσι συμπληρώνεται η κοινωνικο-οικονομική χειραφέτηση που αποτελεί στόχο μιας αριστερής πολιτικής κατά τον A. Giddens, με την πολιτιστική χειραφέτηση που αποτελεί, κατά το N. Μουζέλη, προϋπόθεση για την απελευθέρωση από τη 'συμβολική βία' (Bourdieu).

Στο δεύτερο δοκίμιο με τίτλο: *Ατομικός Αναστοχασμός και 'Άμεση Σχέση'*, ο N. Μουζέλης διαπιστώνει ότι στο έργο του A. Giddens ο 'κενός χώρος' στην ύστερη (όψιμη) νεωτερικότητα δεν ορίζεται από τις εξαναγκαστικές επιδράσεις της παράδοσης, αλλά διευρύνεται υποχρεώνοντας το άτομο να κάνει επιλογές ελευθερίας στην προσπάθειά του να διαμορφώσει την προσωπική του βιογραφία. Ο A. Giddens θεωρεί ότι μόνο με τον ατομικό αναστοχασμό ο άνθρωπος γεμίζει αυτόν τον 'κενό χώρο', τα 'κενά πεδία', όπως ήδη τα έχει αποκαλέσει. Όμως ο N. Μουζέλης διαπιστώνει ότι αυτό το είδος του αναστοχασμού είναι δυτικότροπο, συνδέεται με την παράδοση του καπιταλισμού και γι' αυτό αποκλείει λιγότερο λογοκεντρικούς και λιγότερο εργαλειακούς, δηλαδή πιο αυθόρμητους και στοχαστικούς τρόπους ύπαρξης. Για το λόγο αυτό ο N. Μουζέλης στρέφεται στο μη θρησκευτικό αποφατικό αναστοχασμό του Κρισναμούρτι, στην προσπάθειά του να αναδείξει μια άλλη, την πνευματική εκδοχή ενός σύγχρονου αναστοχασμού. Στη συνέχεια παρουσιάζει την αντίθεση αποφατικής – εργαλειακής σχέσης στο έργο του M. Buber, για να καταλήξει ότι αυτές οι δύο μη-εργαλειακές, μη- καταφατικές, δηλαδή αποφατικές αντιλήψεις της αναστοχαστικότητας, συναντώνται αφού και οι δύο αποβάλλουν το εργαλειακό στοιχείο στη σχέση Εγώ – Εσύ. Και σ' αυτό, το δεύτερο μέρος, ο N. Μουζέλης συμπεραίνει ότι ο περισσότερο μελλοντικά προσανατολισμένος εργαλειακός αναστοχασμός του A. Giddens χρήζει διεύρυνσης με μη- εργαλειακά, αποφατικά στοιχεία της σχέσης Εγώ – Άλλος. Με τον τρόπο αυτό, με το συνδυασμό ορθολογικών – καταφατικών και αλτρουϊστικών – αποφατικών στοιχείων, η αναστοχαστικό-

τητα στις κοινωνίες της ύστερης νεωτερικότητας καλύπτει τους 'κενούς χώρους', τα 'κενά πεδία', που οι ραγδαίες εξελίξεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν.

Τέλος, στις δώδεκα θέσεις για *Έναν Εναλλακτικό Τρίτο Δρόμο*, ο Ν. Μουζέλης απορρίπτει τις αιτιάσεις της παραδοσιακής Αριστεράς για την ανάγκη υπέρβασης του καπιταλισμού και υποστηρίζει την ανάγκη πολιτικών που θα ' εξανθρωπίσουν' τον καπιταλισμό: θα παντρέψουν δηλαδή τη λογική της παραγωγικότητας και της αγοράς με τη λογική της αλληλεγγύης, της δημοκρατίας και του πολιτισμού. Έστω κι αν ένα τέτοιο 'πάντρεμα' φαντάζει σήμερα ουτοπικό, εντούτοις ο Ν. Μουζέλης πιστεύει ότι στη βάση ορισμένων ρεαλιστικών επιλογών κάτι τέτοιο είναι στο μέλλον εφικτό. Αυτός είναι ο 'ουτοπικός ρεαλισμός' που ο Ν. Μουζέλης προσπαθεί καταρχάς να σκιαγραφήσει στο νέο του βιβλίο.

Ο γνώστης του πλούσιου έργου του Ν. Μουζέλη θα βρει στο μικρό αυτό βιβλίο πολλές σκέψεις που προκαλούν σε στοχασμό, ιδιαίτερα εξαιτίας του ότι οι αποφατικές και μέχρι ενός σημείου μεταφυσικές αναζητήσεις του συγγραφέα ξαφνιάζουν, αφού μέχρι τώρα ο Ν. Μουζέλης μας είχε συνηθίσει σε μια άλλου είδους κριτική και επιχειρήματα. Οι σκέψεις και τα επιχειρήματα του βιβλίου μπορεί να αποτελέσουν τη βάση για γόνιμη συζήτηση.

Η.Κ.